

თენგიზ ირემაძე • ჰელმუტ შნაიდერი
ლალი ზაქარაძე • გიორგი ხუროშვილი • მაგდა მჭედლიძე
უდო რაინჰოლდ იეკი • მღვდელი ალექსი ქუჭუტაშვილი
მიხეილ გოგატიშვილი • გიორგი თავაძე

ფილოსოფია და თეოლოგია შუა საუკუნეების საქართველოში

კრებულის შემდგენელი და სამეცნიერო რედაქტორი
თენგიზ ირემაძე

**Tengiz Iremadze • Helmut Schneider
Lali Zakaradze • Giorgi Khuroshvili • Magda Mchedlidze
Udo Reinhold Jeck • Priest Aleksi Kshutashvili
Mikheil Gogatishvili • Giorgi Tavadze**

PHILOSOPHY AND THEOLOGY IN MEDIEVAL GEORGIA

Edited by **Tengiz Iremadze**

თბილისი 2016 Tbilisi

ახალი საქართველოს უნივერსიტეტი
კავკასიური ფილოსოფიისა და თეოლოგიის
სამეცნიერო-კვლევითი არქივი

NEW GEORGIAN UNIVERSITY
ARCHIVE OF CAUCASIAN PHILOSOPHY AND THEOLOGY

კრებულის შემდგენელი და
სამეცნიერო რედაქტორი: პროფესორი, დოქტორი თენგიზ ირემაძე

Edited by Prof. Dr. Tengiz Iremadze

რეცენზენტები: პროფესორი, დოქტორი გურამ თევზაძე
პროფესორი, დოქტორი დოდო ლაბუჩიძე

Reviewers: Prof. Dr. Guram Tevzadze
Prof. Dr. Dodo Labuchidze

პირველი გამოცემა, 2016

First Edition, 2016

- © კავკასიური ფილოსოფიისა და თეოლოგიის
სამეცნიერო-კვლევითი არქივი, 2016
- © Archive of Caucasian Philosophy and Theology, 2016

დაიბეჭდა შპს „ფაგორიტი სტილში“, 2016

თბილისი, ჩუბინაშვილის 50

ISBN 978-9941-0-8797-4

სარჩევი

წინათქმა	7
<i>თენგიზ ირემაძე</i> ფილოსოფია და თეოლოგია შუა საუკუნეების ქართულ აზროვნებაში (ანონიმი ავტორი, ეფრემ მცირე, იოანე პეტრიწი)	8
<i>პელმუტ შნაიდერი</i> ვინ არის დიონისე არეოპაგელი?	21
<i>ლალი ზაქარაძე</i> დიონისე არეოპაგელის მისტიკური თეოლოგია და შუა საუკუნეების ქართული აზროვნება.	37
<i>გიორგი ხუროშვილი</i> პოლიტიკა და რელიგია შუა საუკუნეების საქართველოში (დავით აღმაშენებელი, გიორგი ჭყონდიდელი, არსენ იყალთოელი)	71
<i>მაგდა მჭედლიძე</i> იოანე პეტრიწი და ნიკოლოზ მეთონელი პროკლეს ფილოსოფიის შესახებ (ორი ურთიერთსაპირისპირო დამოკიდებულება პროკლეს ფილოსოფიისადმი XII საუკუნის აღმოსავლურ-ქრისტიანულ აზროვნებაში)	87
<i>უდო რაინჰოლდ იეკი</i> შუა საუკუნეების ქართული ფილოსოფია XIX საუკუნის ევროპული აზროვნების კონტექსტში	113
<i>მღვდელი ალექსი ქშუტაშვილი</i> ჰუმანიზმის იდეები შუა საუკუნეების ქართულ საეკლესიო სამართალში	149
<i>მიხეილ გოგატიშვილი</i> შუა საუკუნეების ქართული სახელმწიფოს იდეოლოგიურ-პოლიტიკური პარადიგმები.	164

გიორგი თავაძე

გელათი როგორც კავკასიური ფილოსოფიის

საკვანძო ტოპოსი და მისი მნიშვნელობა

ქართული ფილოსოფიური აზროვნებისათვის 179

რეზიუმეები ინგლისურ ენაზე 194

სახელთა საძიებელი 201

კრებულის ავტორები 217

CONTENTS

Editor’s Foreword	7
<i>Tengiz Iremadze</i>	
Philosophy and Theology in Medieval Georgian Thought (Anonymous author, Ephrem Mtsire, Ioane Petritsi)	8
<i>Helmut Schneider</i>	
Who was Dionysius the Areopagite?	21
<i>Lali Zakaradze</i>	
Mystical Theology of Dionysius the Areopagite and Medieval Georgian Thought	37
<i>Giorgi Khuroshvili</i>	
Politics and Religion in Medieval Georgia (David IV “the Builder”, Giorgi of Chkondidi, Arsen of Ikalto) ...	71
<i>Magda Mchedlidze</i>	
Ioane Petritsi and Nicholas of Methone on Proclus` Philosophy (Two Contradictory Approaches to Proclus` Philosophy in 12th Century Eastern Christian Thought)	87
<i>Udo Reinhold Jeck</i>	
Medieval Georgian Philosophy in the Context of 19th century European Thought	113
<i>Priest Aleksi Kshutashvili</i>	
Humanistic Ideas in Old Georgian Canon Law	149
<i>Mikheil Gogatishvili</i>	
The Ideological-Political Paradigms of Georgian Statehood in Medieval Age	164
<i>Giorgi Tavadze</i>	
Gelati as a Pivotal Topos of Caucasian Philosophy and its Importance to Georgian Philosophical Thought	179

Abstracts	194
Index	201
Notes on Contributors	219

წინათქმა

2014 წლის 28-29 ნოემბერს, ახალი საქართველოს უნივერსიტეტში, ამავე უნივერსიტეტის კავკასიური ფილოსოფიისა და თეოლოგიის სამეცნიერო-კვლევითი არქივის ორგანიზებით, ჩატარდა საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია თემაზე – „ფილოსოფია და ღვთისმეტყველება შუა საუკუნეების ქართულ აზროვნებაში“. წინამდებარე კრებულში სწორედ ამ კონფერენციის მასალებია გაერთიანებული. მასში წარმოდგენილი სტატიები შუა საუკუნეების ქართული თეორიული აზროვნების იმ ასპექტებს წამოსწევს წინა პლანზე, რომლებსაც აქამდე ნაკლები ყურადღება ექცეოდა. ზოგიერთი მათგანი დარგის თვით ქართველი სპეციალისტებისთვისაც კი უცნობია.

ვფიქრობთ, რომ ეს სამეცნიერო კრებული ქართველი სპეციალისტებისა და ფართო მკითხველის სათანადო ყურადღებას მიიქცევს. ის განსაკუთრებით დიდ დახმარებას გაუწევს ჩვენს სტუდენტებსა და ახალგაზრდებს, რომლებიც შუა საუკუნეების ქართული ფილოსოფიური და საღვთისმეტყველო აზროვნების შესწავლით არიან დაინტერესებული.

თენგიზ ირემაძე

*ახალი საქართველოს უნივერსიტეტი
კავკასიური ფილოსოფიისა და თეოლოგიის
სამეცნიერო-კვლევითი არქივის დირექტორი*

7 იანვარი, 2016 წელი

ABSTRACTS

Tengiz Iremadze

PHILOSOPHY AND THEOLOGY IN MIEVIAL GEORGIAN THOUGHT (ANONYMOUS AUTHOR, EPHREM MTSIRE, IOANE PETRITSI)

The question of the relationship between philosophy and theology is still very actual. The difficult spiritual condition of modern man, which is caused by the ongoing global changes in the world, poses him towards complex challenges. Very often there is such a confusion of values, that his moral and ethical orientation becomes too complicated. The present article discusses actual problems of the relationship between philosophy and theology. By relying on the great tradition (anonymous author, Ephrem Mtsire, Ioane Petritsi) of medieval Georgian philosophical and theological thought, it shows that in order to understand its place and destination man needs both ways – the way of faith and the way of knowledge. Since man is not an omnipotent being, his knowledge must be reinforced by faith and his faith must be reinforced by knowledge. In this respect, medieval Georgian thought was especially fruitful. Great Georgian thinkers of that period clearly outlined the boundary problems between philosophy and theology. These problems and their solutions are presented in this article.

Helmut Schneider

WHO WAS DIONYSIUS THE AREOPAGITE?

The present article discusses a question of authorship of the *Corpus Areopagiticum*. The author analyzes the hypothesis of the Italian researcher Carlo Maria Mazzucchi, according to which the author of *Cor-*

Abstracts

pus Areopagiticum was the famous Neoplatonic philosopher Damascius. Mazzucchi's arguments (the importance of proper names in *Corpus Areopagiticum* and their interpretation, Damascius's relationship with Christianity, style of Damascius, biographical moments from Damascius's life) are critically examined and further arguments are advanced, which support his hypothesis.

Lali Zakaradze

MYSTICAL THEOLOGY OF DIONYSIUS THE AREOPAGITE AND MEDIEVAL GEORGIAN THOUGHT

In the present article the author discusses main themes of the mystical theology of Dionysius the Areopagite and its role in the history of philosophy. Particular attention is paid to the relationship between mind and mystical contemplation.

The ideas developed in the *Corpus Areopagiticum* were creatively developed in medieval Georgian thought. In this regard, especially noteworthy is the Georgian translation of the *Corpus Areopagiticum* by Ephrem Mtsire (11th century) which exerted strong influence on Georgian theoretical thought. When arguing about the supremacy of orthodox theology Ephrem Mtsire relied on "external wisdom", i.e. philosophy. Notwithstanding the subordinated role of philosophy in relation to theology, Ephrem Mtsire explicitly emphasized the usefulness of philosophical knowledge. He stressed the particular importance of the *Corpus Areopagiticum* for philosophical theology as well.

**POLITICS AND RELIGION IN MEDIEVAL GEORGIA
(DAVID IV “THE BUILDER”, GIORGI OF CHKONDIDI,
ARSEN OF IKALTO)**

The paper discusses a relationship of politics and religion in medieval Georgia. This relationship reached its decisive stage in medieval thought. The strengthening of political and religious institutions on the one hand and the stunning rise of philosophical and theological thought on the other hand played a crucial role in the development of Georgian political thought and laid the basis for the establishment of a rather original model of relationship between religion and politics. In medieval Georgia the relationship between politics and Christian faith was very close, which, in turn, laid the foundation of a new Georgian political thought. The founders of this new conception were the Georgian king David IV the Builder and outstanding intellectual clerics (Giorgi of Chkondidi, Arsen of Ikalto) who supported king David’s initiative. For a proper understanding of the peculiarities of medieval Georgian political thought the paper discusses the two most influential texts of this period which provide a clear and tangible picture of Georgian political thought: the *Canon of Ruis-Urbnisi Ecclesiastic Council* and the *Canon of Repentance*.

These texts follow a tradition which had been widely acknowledged in the Middle Ages: both of them refer to Bible and Biblical stories. In discussing Biblical passages about divine punishments the authors of the *Canon of Ruis-Urbnisi Ecclesiastic Council* prepare a justification of the true purposes of this text – the mandatory character of the legal propositions and the claim that their implementation was necessary for a reform of the church as well as for the establishment of a new social and political order in medieval Georgia. As for *Canon of Repentance*, in the context of life and deeds of David IV it allows us to suppose that in the Middle Ages Georgia had undertaken a certain mission in Eastern Christendom. This mission united political and cultural aspects. From a cultural point of view it presupposed a reconciliation of faith and knowledge in Georgia,

Abstracts

and a clear example of that is the Monastery and Academy of Gelati, which according to king David's plan had to become "another Athens and second Jerusalem". From the political point of view this mission presupposed the establishment and preservation of a powerful Christian state at the crossroads of Europe and Asia, in the Caucasus.

Magda Mchedlidze

IOANE PETRITSI AND NICHOLAS OF METHONE ON PROCLUS' PHILOSOPHY (TWO CONTRADICTORY APPROACHES TO PROCLUS' PHILOSOPHY IN 12TH CENTURY EASTERN CHRISTIAN THOUGHT)

In the Eastern Christian cultural region during the 12th century two systematic commentaries on Proclus' "Elements of Theology" had been written, one of which, written by Ioane Petritsi (and can be called exegetical) aims to show the universality of the *Elements of Theology*, while another written by Nicholas of Methone wants to substantiate the incompatibility of Proclus' teaching and Christianity. These texts clearly illustrate the conflicting positions concerning Proclus and Neoplatonic philosophy in general. It can be said that these two commentaries of Proclus represent extreme manifestations of conservative and innovative thinking trends typical for that epoch. The article draws attention to those nuances which give an impression of the polemical dialogue between these two different texts of Petritsi and Nicholas of Methone (understanding of ideological issues, evaluation of research methodology, as well as the use of particular phrases).

**MEDIEVAL GEORGIAN PHILOSOPHY IN THE CONTEXT
OF 19TH CENTURY EUROPEAN THOUGHT**

In the present article the author analyzes the reception of Georgian philosophy in the 19th century European thought. In the beginning of the 19th century there were several well informed specialists (Karl Wilhelm Friedrich von Schlegel, Marie-Félicité Brosset, Georg Friedrich Creuzer) who knew that in medieval ages Georgian philosophy was on a high level and that Ioane Petritsi was the most outstanding representative of it. Nevertheless, this knowledge was not reflected in classical German philosophy. According to the author, this can be explained by the following factors: Western researchers were unable to access the primary sources and those researchers, who knew Georgian language, did not gain wide recognition in Europe. In the author's view, this indicates the importance of an intercultural and interdisciplinary approach in the context of contemporary European thought.

Priest Aleksi Kshutashvili

HUMANISTIC IDEAS IN OLD GEORGIAN CANON LAW

Humanism is one of the basic principles of penal law. According to this principle, penal law should provide humans' safety and the penalties and measures of penal law against the offender must not aim any kind of torture or outrages against personal dignity. Based on above-mentioned principles, this article, by analyzing the statutes of Georgian canon law during the 9th-18th centuries, groups the major regulations of old Georgian canon law in two directions: protection of human life and protection of human liberty and honor. According to the author's conclusion, the humanistic ideas played an important role in old Georgian canon law. Therefore, Georgian secular and canon law during the 9th-18th centuries

Abstracts

was much more progressive and humanistic than the legal systems of that time Western European or Asian countries.

Mikheil Gogatishvili

THE IDEOLOGICAL-POLITICAL PARADIGMS OF GEORGIAN STATEHOOD IN MEDIEVAL AGE

This article deals with ideological-political paradigms of Georgian statehood in Middle Ages. The author of the article focuses on three themes: (1) Conceptual paradigms of Athens (knowledge) and Jerusalem (faith) form the core of the thinking structure of medieval Georgian statehood. (2) The idea of Georgian statehood in Medieval Age should not be understood in the context of Roman Caesarism. (3) The political-theological matrix of medieval Georgian state rejects the idea of civilizational dominance and emphasizes instead the value of human personality and evangelistic character of Christianity. The principle of “Deification of human being” (*Ganghvtoba*) is based on this political-theological matrix and finds its realization in political-theological dimension.

Giorgi Tavadze

GELATI AS A PIVOTAL TOPOS OF CAUCASIAN PHILOSOPHY AND ITS IMPORTANCE TO GEORGIAN PHILOSOPHICAL THOUGHT

Gelati Monastery and Gelati Academy have been important cultural centres in medieval Georgia. Theologians who were active in Gelati in the 12th-13th centuries (Ioane Petritsi, Arsen of Ikalto, Ioane Tarichidze, Petre of Gelati and others) intensively translated theological and philosophical treatises. In addition to this, representatives of Gelati School made extensive commentaries on many of these works.

The legacy of Gelati School – especially in the figure of Ioane Petritsi

Abstracts

– had a lasting impact on Georgian thought. In the 18th century the Georgian philosopher Anton Bagrationi highly appreciated Petritsi's creative work. This high esteem towards Petritsi's thought has been transferred to successive Georgian philosophers (Ioane Bagrationi, Solomon Dodashvili, Shalva Nutsubidze). The legacy of the Gelati School is also visible in contemporary Georgian philosophy: the motif of synthesis of faith and knowledge is still actual (notably in the works of T. Iremadze).

Caucasian philosophy is an unique phenomenon which originated at the crossroads of cultures. Gelati is a pivotal topos of Caucasian philosophy (as a synthesis of Jerusalem and Athens) and has been central for the development of Georgian philosophy. Proper research and understanding of Caucasian philosophy will foster and deepen the process of intercultural communication.

Further analysis of the spatial dimension of intercultural philosophy is necessary because it helps us to better understand intercultural relationships (since cultures are spatially located and more or less bounded phenomena) and the processes of transferring, receiving, and transforming of ideas (since ideas have to "travel" spatially via certain routes and they localize in cultural nodes). On the theoretical level such analysis should be focused on spatial concepts (place, crossroad etc.) and on the empirical level it should be directed towards *real* places (Gelati, Ikalto, Phazisi, Echmiadzin etc.). The author conceives this analysis as embedded in the regional level of philosophical geography.

კრეატივის ავტორები

მიხეილ გოგატიშვილი – გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტის პროფესორი ფილოსოფიისა და სოციალურ მეცნიერებათა მიმართულებით. ახალი საქართველოს უნივერსიტეტის კავკასიური ფილოსოფიისა და თეოლოგიის სამეცნიერო-კვლევითი არქივის მეცნიერ-თანამშრომელი.

ლალი ზაქარაძე – შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი ფილოსოფიის მიმართულებით. ახალი საქართველოს უნივერსიტეტის კავკასიური ფილოსოფიისა და თეოლოგიის სამეცნიერო-კვლევითი არქივის კავკასიური ფილოსოფიის განყოფილების გამგე.

გიორგი თავაძე – ფილოსოფიის დოქტორი, ახალი საქართველოს უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი ფილოსოფიისა და სოციალურ მეცნიერებათა მიმართულებით. ამავე უნივერსიტეტის კავკასიური ფილოსოფიისა და თეოლოგიის სამეცნიერო-კვლევითი არქივის დირექტორის მოადგილე.

უდო რაინჰოლდ იეკი – ბოხუმის რურის უნივერსიტეტის პროფესორი ფილოსოფიის მიმართულებით (ბოხუმი, გერმანია). რაინლანდ ვესტფალენ ლიპეს გამოყენებით მეცნიერებათა უნივერსიტეტის პროფესორი მეცნიერული მეთოდების განხრით (ბოხუმი, გერმანია). გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტის პროფესორი ფილოსოფიის მიმართულებით. ამავე უნივერსიტეტის ფილოსოფიისა და სოციალურ მეცნიერებათა კვლევითი ინსტიტუტის პოლიტიკურ მეცნიერებათა განყოფილების გამგე. კავკასიური ფილოსოფიისა და ღვთისმეტყველების სამეცნიერო-კვლევითი არქივის უცხოეთის განყოფილების ხელმძღვანელი (ახალი საქართველოს უნივერსიტეტი).

თენგიზ ირემაძე – ახალი საქართველოს უნივერსიტეტის პროფესორი ფილოსოფიის მიმართულებით. კავკასიური ფილოსოფიისა და თეოლოგიის სამეცნიერო-კვლევითი არქივის დირექტორი (ახალი საქართველოს უნივერსიტეტი). გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტის პროფესორი ფილოსოფიისა და სოციალურ მეცნიერებათა მიმართულებით. ამავე უნივერსიტეტის ფილოსოფიისა და სოციალურ მეცნიერებათა კვლევითი ინსტიტუტის დირექტორი.

მაგდა მჭედლიძე – ფილოლოგიის დოქტორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის კლასიკური ფილოლოგიის, ბიზანტინისტიკის და ნეოგრეციისტიკის ინსტიტუტის მონვეული პროფესორი.

მღვდელი ალექსი ქუჭუტაშვილი – თეოლოგიის დოქტორი, ახალი საქართველოს უნივერსიტეტის პროფესორი თეოლოგიის მიმართულებით. ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის მონვეული პროფესორი. თბილისის სასულიერო აკადემიისა და სემინარიის მონვეული პროფესორი.

ჰელმუტ შნაიდერი – გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტის პროფესორი ფილოსოფიის მიმართულებით. ამავე უნივერსიტეტის ფილოსოფიისა და სოციალურ მეცნიერებათა კვლევითი ინსტიტუტის ფილოსოფიის ისტორიის განყოფილების გამგე.

გიორგი ხუროშვილი – ახალი საქართველოს უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი ფილოსოფიის მიმართულებით. ახალი საქართველოს უნივერსიტეტის კავკასიური ფილოსოფიისა და თეოლოგიის სამეცნიერო-კვლევითი არქივის მეცნიერ-თანამშრომელი.

NOTES ON CONTRIBUTORS

- Prof. Dr. **Mikheil Gogatishvili** – Professor in Philosophy and Social Sciences at Grigol Robakidze University (Tbilisi, Georgia). Researcher at the Archive of Caucasian Philosophy and Theology at New Georgian University (Poti, Georgia).
- Prof. Dr. **Tengiz Iremadze** – Professor in Philosophy at New Georgian University (Poti, Georgia). The Director of the Archive of Caucasian Philosophy and Theology (New Georgian University). Professor in Philosophy and Social Sciences at Grigol Robakidze University (Tbilisi, Georgia). The Director of the Institute of Philosophy and Social Sciences.
- Prof. Dr. **Udo Reinhold Jeck** – Professor in Philosophy at Ruhr University Bochum (Germany). Professor of Scientific Methods, Evangelische Fachhochschule Rheinland-Westfalen-Lippe, University of Applied Sciences (Bochum, Germany). Professor in Philosophy at Grigol Robakidze University (Tbilisi, Georgia). The Head of the Department of Political Science of the Institute of Philosophy and Social Sciences at Grigol Robakidze University. The Director of the Foreign Department of the Archive of Caucasian Philosophy and Theology (New Georgian University).
- Assoc. Prof. **Giorgi Khuroshvili** – Associate Professor in Philosophy at New Georgian University (Poti, Georgia). Researcher at the Archive of Caucasian Philosophy and Theology at New Georgian University (Poti, Georgia).
- Priest **Aleksi Kshutashvili** – Professor in Theology at New Georgian University (Poti, Georgia). Visiting Professor at Ivane Javakhishvili Tbilisi State University and Tbilisi Theological Academy and Seminary.
- Prof. Dr. **Magda Mchedlidze** – Professor at the Institute of Classics, Byzantine and Modern Greek Studies at Ivane Javakhishvili Tbilisi State University (Tbilisi, Georgia).
- Assoc. Prof. Dr. **Giorgi Tavadze** – Associate Professor in Philosophy and Social Sciences at New Georgian University (Poti, Georgia). The Deputy Director of the Archive of Caucasian Philosophy and Theology (New Georgian University).
- Prof. Dr. **Helmut Schneider** – Professor in Philosophy at Grigol Robakidze University (Tbilisi, Georgia). The Head of the Department of History of Philosophy (Institute of Philosophy and Social Sciences).
- Prof. Dr. **Lali Zakaradze** – Professor in Philosophy at Shota Rustaveli State University (Batumi, Georgia). The Head of the Department of Caucasian Philosophy at the Archive of Caucasian Philosophy and Theology at New Georgian University (Poti, Georgia).